

Alicja Zakrzewska-Półtorak*

WSPIERANIE KONKURENCYJNOŚCI SEKTORA MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTW

Małe i średnie przedsiębiorstwa (MSP)¹ są istotnym elementem gospodarki rynkowej. Są one motorem wzrostu gospodarczego oraz głównym twórcą nowych miejsc pracy. MSP umożliwiają włączanie się społeczności lokalnych w rozwój ich regionów. Jednocześnie są one wrażliwe na wszelkie zmiany zachodzące w otoczeniu i potrafią szybko dostosowywać się do tych zmian. Koszt utworzenia nowego miejsca pracy w małej lub średniej firmie jest dużo niższy w porównaniu z dużym przedsiębiorstwem. Poza tym powstrzymują one ludność wiejską przed migracją do aglomeracji miejskich. Ich działalność prowadzona przeważnie na niewielką skalę pobudza do aktywności lokalne struktury i społeczności.

W Polsce sektor MSP odegrał znaczącą rolę w przyspieszeniu zmian struktury przemysłowej oraz tworzeniu prywatnej własności podczas i po transformacji systemowej. Przyczynił się on w znacznej mierze do demonopolizacji gospodarki polskiej i dał zatrudnienie wielu pracownikom zwolnionym w wyniku procesów prywatyzacji i restrukturyzacji przedsiębiorstw. Jednak obecnie większość MSP jest zbyt słaba pod względem finansowym, kadrowym, inwestycyjnym, innowacyjnym, aby skutecznie konkurować na rynku krajowym i rynkach zagranicznych. Przeważnie prowadzą one działalność na rynkach lokalnych, w niszach rynkowych i w związku z tym są w znacznym stopniu uzależnione od popytu zgłaszanego przez społeczności lokalne.

Polityka wobec małych i średnich przedsiębiorstw, z uwagi na zasygnalizowany powyżej ich pozytywny wpływ na gospodarkę, zajmuje szczególne miejsce w polityce gospodarczej w wielu krajach. W Unii Europejskiej polityka wspierania sektora MSP jest prowadzona indywidualnie przez kraje członkowskie na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym. Przy czym

---

* Mgr, Katedra Polityki Ekonomicznej i Europejskich Studiów Regionalnych, AE we Wrocławiu.

¹ Definicje małego i średniego przedsiębiorstwa zostały zawarte w ustawie Prawo działalności gospodarczej z dnia 19 listopada 1999 r. (Dz. U. Nr 101, poz. 1178 z 1999 r. z późn. zm.).

jest ona koordynowana na poziomie wspólnotowym w celu zapewnienia jednolitych warunków konkurencji między krajami. Komisja Europejska stwarza zachęty do prowadzenia polityki wobec MSP m.in. przez inicjowanie programów wspólnotowych na rzecz rozwoju przedsiębiorczości. Prowadzi ona również dialog z organizacjami reprezentującymi MSP, a także dąży do unifikacji na obszarze Unii Europejskiej przepisów administracyjno-prawnych dotyczących MSP.

Jednym z wyrazów troski o rozwój sektora MSP było utworzenie w 1986 r. specjalnego Zespołu Zadaniowego ds. MSP, który w 1989 r. przekształcono w XXIII Dyрекcyję Generalną Komisji Europejskiej działającą na rzecz MSP².

W Polsce działania popierające rozwój i wspomagające konkurencyjność małych i średnich firm, w dużej mierze z funduszy wspólnotowych, podejmowane są od początku lat dziewięćdziesiątych. Polityka rządowa mająca na celu bezpośrednio wsparcie konkurencyjności sektora MSP w Polsce, w ujęciu kompleksowym, znalazła wyraz po raz pierwszy po 1989 r. w „Jednolitym programie polityki rządu wobec małych i średnich przedsiębiorstw” z 1995 r. Program ten był realizowany do roku 1997. Jego efekty to³:

1. Przyjęte ustawy m.in. o: poręczeniach i gwarancjach udzielanych przez Skarb Państwa oraz niektóre osoby prawne, krajowym rejestrze sądowym, zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów, Ordynacja podatkowa.

2. Utworzenie Funduszu Poręczeń Kredytowych dla MSP (przekształconego w 1997 r. w Krajowy Fundusz Poręczeń Kredytowych BGK).

3. Stworzenie warunków dla powstawania lokalnych i regionalnych funduszy poręczeń kredytowych.

4. Powołanie do życia Polskiej Fundacji Promocji i Rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw (od 2001 – Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości).

5. Utworzenie Agencji Techniki i Technologii.

6. Podjęcie działań wspierających powstawanie i rozwój regionalnych i lokalnych instytucji tworzących tzw. otoczenie biznesu:

- centrów wspierania biznesu,
- ośrodków wspierania przedsiębiorczości,
- Sieci Informacji Gospodarczej BIN (obejmującej regionalne ośrodki informacji),
- funduszy rozwoju przedsiębiorczości,
- inkubatorów przedsiębiorczości.

² J. Kwieciński, *Wspólnotowa polityka UE wobec małych i średnich przedsiębiorstw*, [w:] *Polskie przedsiębiorstwa w perspektywie członkostwa w Unii Europejskiej*, red. T. Kołodziej, PWE, Warszawa 1999, s. 312.

³ *Ibidem*. s. 330–332.

Kolejny program realizowany w ramach polityki rządu wobec małych i średnich przedsiębiorstw to „Kierunki działań Rządu wobec małych i średnich przedsiębiorstw do 2002 roku”. Został on przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 11.05.1999 r. Według tego programu głównym celem polityki rządu wobec MSP jest kształtowanie warunków dla tworzenia i pełnego wykorzystania potencjału rozwojowego sektora małych i średnich przedsiębiorstw. Cel ten jest realizowany przez 3 cele pośrednie⁴:

- Zwiększanie konkurencyjności sektora MSP,
- Wzrost eksportu sektora MSP,
- Wzrost nakładów inwestycyjnych w sektorze MSP.

Ważniejsze zrealizowane przedsięwzięcia to:

1. Uchwalenie ustawy o warunkach dopuszczalności i nadzorowaniu pomocy publicznej dla przedsiębiorców.
2. Wprowadzenie do kodeksu cywilnego umowy leasingu.
3. Dofinansowanie przedsiębiorców wdrażających innowacje przez Agencję Techniki i Technologii.

4. Dokapitalizowanie Krajowego Funduszu Poręczeń Kredytowych BGK

5. Wspieranie rozbudowy systemu doradztwa dla przedsiębiorstw, zwłaszcza małych i średnich oraz poprawa dostępu przedsiębiorców do informacji (m. in. dzięki stworzonym bazom danych).

6. Stworzenie rozwiązań prawnych ułatwiających rozwój rynku kapitałowego, w tym powstawanie i rozwój funduszy venture capital (ustawa o zmianie ustawy o funduszach inwestycyjnych).

W związku ze znacznym pogorszeniem sytuacji gospodarczej w Polsce i na świecie w roku 2001 i pesymistycznymi prognozami na rok 2002, Rząd przyjął 29.01.2002 r. dokument Założeń do pakietu „Przed wszystkim przedsiębiorczość”. Założenia określają akty prawne, które mają zostać poddane nowelizacji w celu:

- 1) uproszczenia systemu podatkowego,
- 2) obniżenia kosztów pracy oraz uelastycznienia przepisów prawa pracy,
- 3) uproszczenia systemu ubezpieczeń społecznych,
- 4) uproszczenia przepisów proceduralnych,
- 5) usunięcia barier w kontaktach urząd – przedsiębiorca.

Działania te mają za zadanie znaczne odbiurokratyzowanie i ułatwienie procesu podejmowania i prowadzenia działalności przez małe i średnie firmy. Zmianom prawnym ma towarzyszyć budowa spójnego systemu instytucjonalnego wspierania rozwoju gospodarczego, którego elementy stanowią⁵:

⁴ „Kierunki działań Rządu wobec małych i średnich przedsiębiorstw do 2002 roku”, Dokument rządowy przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 11 maja 1999 r.

⁵ Założenia do pakietu „Przed wszystkim przedsiębiorczość”. Dokument przyjęty przez Radę Ministrów 29.01.2002 r. Warszawa 2002.

1. Konsolidacja agencji wspierających przedsiębiorczość.
2. Rozbudowa systemu poręczeń kredytowych i systemu funduszy pożyczkowych. W latach 2002–2004 w jego skład ma wchodzić 16 regionalnych i około 100 lokalnych funduszy poręczeniowych.
3. Wspieranie powstawania z inicjatywy przedsiębiorców, instytucji otoczenia biznesu oraz samorządów funduszy pożyczkowych poprzez:
  - dotacje na podwyższenie kapitału udzielane przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości,
  - wejścia kapitałowe Banku Gospodarstwa Krajowego ze środków Krajowego Funduszu Poręczeń Kredytowych,
  - wsparcie ze środków PHARE dla funduszy regionalnych.
4. Rozbudowa sieci punktów konsultacyjno-doradczych tak, aby w 2003 r. w każdym powiecie działał co najmniej jeden taki punkt.
5. Stworzenie korzystnych warunków rozwoju dla instytucji wspierających przedsiębiorczość, w tym korzystnych rozwiązań podatkowych.

W pierwszej połowie 2002 r. zlikwidowano m.in. Główny Urząd Cel, Krajowy Urząd Pracy, Państwowy Urząd Nadzoru Ubezpieczeń, Urząd Nadzoru nad Funduszami Emerytalnymi, Agencję Budowy i Eksploatacji Autostrad, Agencję Prywatyzacji, Agencję Techniki i Technologii oraz Polską Agencję Rozwoju Regionalnego⁶. Obowiązki dwóch ostatnich przejęła Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości. Po zmianach podstawowe instytucje wspierające konkurencyjność sektora MSP w Polsce to: Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Ministerstwo Gospodarki oraz Krajowy Fundusz Poręczeń Kredytowych BGK.

W latach 1990–2000 środki finansowe na pomoc publiczną dla sektora prywatnych MSP pochodziły w większości z funduszy zagranicznych: z budżetu Unii Europejskiej i innych organizacji międzynarodowych, a także z budżetów poszczególnych państw. Fundusze przedakcesyjne Unii Europejskiej do roku 1998 kierowane były do konkretnych sektorów gospodarki. Natomiast od roku 1998 wyznaczono 2 cele przewodnie: rozwój instytucjonalny oraz wspieranie inwestycji. Na pierwszy z nich ma być przeznaczane ok. 30 proc. funduszy, na drugi – pozostałe 70 proc. Rozwój instytucjonalny obejmuje przede wszystkim⁷:

- procesy dostosowawcze prawodawstwa krajów ubiegających się o członkostwo do prawa unijnego,
- przygotowanie do wykorzystania instrumentów wspierających spójność ekonomiczną i społeczną,
- działania zmierzające do stabilizacji instytucji wspierających demokrację.

⁶ J. Szczyciński, *Odchudzanie administracji*, „Prawo i Gospodarka”, 30.03–01.04.2002, M. Bobińska, *Zmiany w ustawach*, „Gazeta Prawna”, 10.04.2002.

⁷ B. Madras-Kobus, D. Perło, *Rola funduszy przedakcesyjnych w finansowaniu rozwoju regionalnego (na przykładzie województwa podlaskiego)*, [w:] *Optimum – studia ekonomiczne*, red. A. F. Bocian, Białystok 2001, s. 41.

Wśród inwestycji preferowane są związane z wdrażaniem praw, norm i standardów wspólnotowych, a także podnoszące spójność gospodarczo-społeczną. Poza tym Polska uczestniczy w pojedynczych komponentach programów wewnętrznych Unii Europejskiej m. in. „Wieloletnim Programie na rzecz Przedsiębiorstw i Przedsiębiorczości”.

Unia Europejska ma bogate doświadczenia w prowadzeniu polityki podnoszenia konkurencyjności małych i średnich firm. W krajach wchodzących w jej skład duże znaczenie dla rozwoju MSP mają fundusze poręczeń kredytowych. Ważną rolę odgrywają fundusze działające jako instytucje poręczeń wzajemnych.

Na przykład we Włoszech już w 1956 r. wprowadzono regulacje prawne pozwalające na tworzenie konsorcjów finansowych w celu realizacji większych przedsięwzięć gospodarczych. Były to pierwsze fundusze poręczeń wzajemnych. Łączą one środki publiczne i prywatne; uczestniczy w nich także samorząd gospodarczy. Jako fundusze poręczeń wzajemnych funkcjonują również spółdzielnie przedsiębiorców i rzemieślników⁸.

Instrumenty wspierania konkurencyjności MSP oraz instytucje je wdrażające we Francji i w Niemczech zawarto w tab. 1. We Francji i w Niemczech wspiera się przede wszystkim rozwój instytucji samorządu gospodarczego, takich jak izby przemysłowo-handlowe, izby handlowe oraz związki regionalne lub branżowe przedsiębiorców. Podmioty te świadczą w szerokim zakresie bezpłatne lub częściowo odpłatne usługi informacyjne i doradczo-szkoleniowe dla MSP.

Ponadto w krajach członkowskich UE funkcjonują systemy oceny wpływu przyjmowania nowego ustawodawstwa na działalność gospodarczą⁹. Pozwalają one na osiągnięcie jak najlepszych rozwiązań prawnych dzięki konsultacjom z środowiskiem gospodarczym oraz na dotarcie z informacjami o zmianach w przepisach prawnych bezpośrednio do przedsiębiorców.

Konkurencyjność przedsiębiorstw jest wypadkową działań wielu podmiotów, stosowanych narzędzi oraz posiadanego potencjału gospodarczego¹⁰. Zależy ona od czynników zewnętrznych i wewnętrznych. Podstawowe czynniki zewnętrzne to: polityka państwa i organizacji międzynarodowych, ilość i jakość instytucji tworzących otoczenie biznesu, stopień rozwoju infrastruktury ekonomicznej, technicznej, społecznej, stosunki z kontrahentami, charakter konkurencji, a także miejsce, jakie MSP zajmują w strategiach

⁸ T. Kiliański, *Fundusze poręczeń wzajemnych w Biłgoraju i Dzierzgoniu. Studium przypadku*, [w:] *Otoczenie instytucjonalne małych i średnich przedsiębiorstw*, red. R. Woodward, Warszawa 1999, s. 24.

⁹ S. Tokarski, *Główne warunki powodzenia na rynku Unii Europejskiej*, [w:] *Integracja z Unią Europejską*, red. J. Kacurba, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2000, s. 13.

¹⁰ K. Poznańska, *Wspieranie innowacyjności przedsiębiorstw warunkiem wzrostu ich konkurencyjności*, [w:] *Wspólna Europa. Przedsiębiorstwo wobec globalizacji*, red. H. Brdulak, T. Gołębiowski, Warszawa 2001, s. 433.

Tabela 1

Formy pomocy dla MSP we Francji i w Niemczech

Wyszczególnienie	Francja	Niemcy
Instytucja centralna	<ul style="list-style-type: none"> - Ministerstwo ds. MSP - Ministerstwo Przemysłu (MSP przemysłowe) - Agencja ds. Tworzenia Nowych Przedsiębiorstw - Agencja Promocji Przemysłu 	<ul style="list-style-type: none"> - Ministerstwo Gospodarki - Ministerstwo Badań i Technologii - Ministerstwo Edukacji - agencje na szczeblu ogólnokrajowym i landów
Doradztwo m. in. dot. tworzenia nowych przedsiębiorstw	<ul style="list-style-type: none"> - izby przemysłowo-handlowe (doradztwo indywidualne i seminaria) - biura Points chance (rozmieszczone równomiernie na terenie całego kraju) 	<ul style="list-style-type: none"> - izby przemysłowo-handlowe - systemy doradztwa rzemiosła - Kuratorium Racjonalizacji Gospodarki Niemieckiej - centra informacyjne - banki danych - doradcy indywidualni - zwrot do 60% kosztów doradztwa
Doradztwo innowacyjne	<ul style="list-style-type: none"> - centra innowacji i transferu technologicznego - izby handlowe - jednostki regionalne i lokalne oferujące programy wspierania badań i innowacji 	<ul style="list-style-type: none"> - stanowiska ds. transferu technologicznego w izbach przemysłowo-handlowych - dotacje na pokrycie kosztów doradztwa
Szkolenia	<ul style="list-style-type: none"> - izby przemysłowo-handlowe - związki branżowe przedsiębiorców - preferencje podatkowe dla przedsiębiorstw podnoszących kwalifikacje pracowników 	<ul style="list-style-type: none"> - Ministerstwo Gospodarki - dotowanie seminariów i konferencji
Przedsięwzięcia infrastrukturalne	<ul style="list-style-type: none"> - parki przemysłowe i technologiczne, inkubatory przedsiębiorczości 	<ul style="list-style-type: none"> - parki przemysłowe i technologiczne - inkubatory - centra innowacji i przedsiębiorczości

Źródło: Opracowanie własne.

marketingowych banków i innych instytucji otoczenia finansowego¹¹. O uzyskaniu przewagi konkurencyjnej decydują przede wszystkim takie czynniki, jak: zdolność utrzymywania dotychczasowych i pozyskiwania nowych klientów, umiejętność ciągłego dostosowywania swojej oferty do wymagań rynku, zdolność elastycznego reagowania na zmiany w otoczeniu firmy.

Ważne jest wzmocnienie polskich MSP na tyle, żeby postrzegały one zagraniczną konkurencję jako wyzwanie, któremu są w stanie sprostać, a nie jedynie jako barierę rozwoju. W przeciwnym wypadku, wejście Polski do UE, doprowadzi do upadku większości małych i średnich firm. Jest to tym trudniejsze, że tempo rozwoju MSP w Polsce jest hamowane przez wiele barier. Najistotniejsze to: trudny dostęp do środków finansowych, a także ograniczony popyt związany z niskim w ostatnich latach tempem wzrostu gospodarczego w Polsce i na świecie. Ponadto działalność gospodarcza małych i średnich firm jest ograniczana przez wysokie obciążenia publicznonprawne. Równie istotne są bariery prawne, a zwłaszcza niestabilność przepisów i nawarstwianie się aktów prawnych oraz niewydolność sądów w rozstrzyganiu spraw.

Komisja Europejska rekomenduje dla Polski dokładną analizę sektora MSP pod kątem wielkości podmiotów, stadiów rozwoju, branż, aktywności itp., gdyż jest ona niezbędna do właściwego określenia i zaspokajania potrzeb poszczególnych firm w zakresie: finansów, szkoleń, doradztwa itd.¹² Jest ona także konieczna, aby wspierać przedsiębiorstwa rozwojowe, innowacyjne, które będą tworzyć nowe miejsca pracy i przyczyniać się do rozwoju gospodarczego regionu i kraju m.in. poprzez zwiększanie eksportu.

Polska charakteryzuje się dużo niższym poziomem rozwoju gospodarczego niż kraje Unii Europejskiej. Poziom Produktu Krajowego Brutto na 1 mieszkańca wytworzonego w Polsce w 1998 r. stanowił zaledwie 36,1 proc. przeciętnego PKB per capita dla Unii Europejskiej¹³. Przeciętne polskie przedsiębiorstwo z sektora MSP jest dużo mniejsze od unijnego zarówno pod względem liczby zatrudnionych pracowników, jak i wielkości obrotów. Poza tym firmy w UE funkcjonują od wielu lat na Jednolitym Rynku i w warunkach prawa wspólnotowego. Polskie firmy muszą się do tych warunków dostosować w relatywnie krótkim czasie. Aby polski sektor MSP mógł skutecznie konkurować z firmami unijnymi i spełniać swoje pozytywne funkcje w gospodarce, musi on być wspierany przez wewnętrznie spójną politykę wobec MSP, zgodną z innymi elementami polityki gospodarczej kraju.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *An Evaluation of Phare SME Programmes – Poland. Final Report*, Brussels: European Commission October 1999, s. 81–84.

¹³ H. Kosarczyn *Regional development in Poland. An Overview*, Warszawa 2001, s. 18.

*Alicja Zakrzewska-Póltorak***PROMOTING COMPETITIVENESS OF SMALL
AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES**

Small and Medium-Sized Enterprises (SMEs) might play an important role in market economy on the condition that the state policy allows them to develop their activities. Experience of the EU countries shows that direct support of SMEs is also necessary. In Poland SME policy (which has been included in government programmes since 1995) has created the system of support. But SMEs still need strong government activities which among all provide them with money and improve that system.